

Wie snapt wat vrijheid is, ziet dat we óók beschermd moeten worden tegen de willekeur van onze eigen staat

Josette Daemen

Wat vindt u van de Wet bescherming nationale veiligheid door de inlichtingen- en veiligheidsdiensten? Leuk dat u het vraagt, kabinet, is wat ik denk terwijl ik rondklik op de website [Overheid.nl](https://overheid.nl). Daar ligt de nieuwe wet momenteel ter internetconsultatie zodat burgers hun ideeën erover kunnen delen. De website zet alle documenten die u daarbij kunt gebruiken behulpzaam op een rij: de conceptwet zelf (72 pagina's), de memorie van toelichting (347 pagina's), de toepassing van het zogenaamde 'beleidskompas' (7 pagina's), en iets wat heet 'de bedrijfseffectentoets' (43 pagina's). Ga er maar aanstaan.

Eerst even iets anders, besluit ik, en uit mijn bibliotheek vis ik het boek *Republicanism: A Theory of Freedom and Government* (1997) van de Ierse filosoof Philip Pettit. Het vrijheidsconcept dat Pettit daarin ontwikkelt – of beter gezegd: afstoft, want hij baseert zich op ideeën die teruggaan tot de tijd van de Romeinse Republiek – vormt nog steeds een van de invloedrijkste in de politieke filosofie. Vrij zijn we, volgens Pettits definitie, voor zover we niet zijn onderworpen aan een macht die naar willekeur in ons leven kan ingrijpen.

Vrijheid gaat dus niet zozeer om de vraag of anderen zich daadwerkelijk inmengen in ons leven. Het gaat erom of er een macht is die zich in onze levens zou kúnnen inmengen, en of die dat naar eigen willekeur kan doen. Voor zover dat het geval is, zijn we inderdaad onvrij. Bestaan er daarentegen instituties die zo'n macht ertoe dwingen om alleen in ons leven in te grijpen voor zover dat strookt met onze eigen belangen en ideeën – bestaat er, met andere woorden, democratische tegenmacht – dan is er van willekeur geen sprake en blijft onze vrijheid intact.

Tot zover het college, nu de praktijk. Als dit is wat vrijheid betekent, maakt die nieuwe geheime dienstenwet ons dan meer of juist minder vrij?

Het doel van de wet is in ieder geval wel om onze vrijheid te bevorderen. De [website](#) van de Rijksoverheid somt de dreigingen op waartegen de wet ons moet beschermen. 'Russen die gevoelige gegevens proberen te verkrijgen bij de politie, Chinese hackers die op listige wijze slimme technologieën willen stelen, terroristische organisaties die jongeren online ronselen voor het plegen van aanslagen': allemaal zou je ze kunnen zien als machtsfactoren die naar willekeur in ons leven proberen in te grijpen. Voor zover de wet effectief gaat zijn om ons daartegen te verdedigen, komt die dus inderdaad aan onze vrijheid ten goede.

Gaat de uitbreiding van de macht van de diensten dan in ieder geval gepaard met een aanscherping van het toezicht? Nou, nee

Maar we moeten ook kijken naar het middel waarmee het kabinet dat doel probeert te bereiken, namelijk: een ongekende uitbreiding van het vermogen van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten om zich op hun beurt in te mengen in onze privésfeer. Burgerrechtenorganisatie Bits of Freedom zet in een [reactie](#) op de

internetconsultatie op een rij wat er met de nieuwe wet allemaal verandert. Voortaan hoeven de diensten vooraf geen toestemming meer te vragen aan een externe toetsingscommissie om digitaal bij ons in te breken en rond te kijken, dat hoeft pas wanneer ze gevonden gegevens gaan kopiëren. Bulkdata mogen geanalyseerd worden met AI, zonder sterke waarborgen tegen de risico's daarvan. Mogelijkheden om gegevens te delen met private partijen buiten het gesloten gegevenscircuit van AIVD en MIVD worden verruimd.

Gaat de uitbreiding van de macht van de diensten dan in ieder geval gepaard met een aanscherping van het toezicht – de institutionele tegenmacht die zo belangrijk is voor vrijheid volgens Pettits definitie? Nou, nee. Het aantal bevoegdheden waarop bindend toezicht wordt gehouden wordt juist teruggeschoefd. De twee bestaande commissies voor toetsing en toezicht worden samengevoegd tot één orgaan, waarbij de club mensen die het toezicht moeten uitvoeren met 30 procent wordt ingekrompen. En 'bij buitengewone omstandigheden' kan het kabinet het staatsnoodrecht inschakelen om verplichtingen rondom toetsing en verantwoording überhaupt tot nader order op te schorten. *What could possibly go wrong*, in een tijdperk dat van de buitengewone omstandigheden aan elkaar lijkt te hangen?

Begrijp me niet verkeerd, bescherming tegen de machtswellust van Rusland en China is heus geen overbodige luxe. Maar wie snapt wat vrijheid is, ziet dat hetzelfde geldt voor bescherming tegen de willekeur van onze eigen staat.

Maak NRC jouw voorkeursbron op Google

Bij Google kan je nu zelf aangeven welke nieuwsbronnen jij vaker wil zien in je zoekresultaten. [Meer informatie](#)

[Kies NRC als voorkeursbron](#) Melding voorkeursbron sluiten